

» Pripravila: Dr. Simona Kostanjšek Brglez, ZRC SAZU, Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta

KULTURNA DEDIŠČINA

UMETNOST
ZA
TURIZEM

Prispevek je nastal v okviru projekta Umetnost za turizem. Umetnostnozgodovinske vsebine kot podlaga razvoju trajnostnega turizma Vzhodne Slovenije, ki ga sofinancirata Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport RS in Evropski sklad za regionalni razvoj, ter v okviru raziskovalnega programa Slovenska umetnostna identiteta v evropskem okviru (P6-0061), ki ga iz državnega proračuna sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost RS.

Sakralni spomeniki v Slovenski Bistrici

Mnogi spomeniki nepremične sakralne dediščine v Slovenski Bistrici so bili v preteklosti opuščeni oziroma odstranjeni, nekaj jih še stoji.

Ob župnijski cerkvi sv. Jermeja in podružničnih cerkvah Marije sedmih žalosti in sv. Jožefa so med sakralnimi spomeniki danes v ožjem središču Slovenske Bistrice tri kapele, in sicer Mariji posvečena kapela v gradu, Križeva kapela pod Jožefovo cerkvijo in Majalova kapela na križišču Mariborske ceste in Žolgerjeve ulice.

Nekoč je bila Slovenska Bistrica s spomeniki sakralne stavbne dediščine bogatejša. O večini teh je znanih le malo podatkov. Ob Graslovem (pred tem Massenbergovem) stolpu je dal Albreht II. Bistriški (v vi-

rih omenjen med 1411 in 1437) zgraditi **Anino kapelo**. Ta je bila leta 1575 že opuščena. Oltar iz te kapele, ki se ni ohranil, so prenesli v župnijsko cerkev sv. Jermeja, v kateri se omenja leta 1599. V virih je izpričan še obstoj **kapelice sv. Družine** v benefikatni hiši (poznejši kaplaniji). Za gradnjo omenjene benificiatne hiše (danes hiša na Trgu Alfonza Šarha 16) je leta 1747 poskrbel takratni župnik Caspar Johann Zamlik. Kapela je bila urejena v njenem prizidku. Prostor pokriva plitek kupolast obok, ki sloni na štirih pilastrih, katerega kapiteli so okrašeni s štukirano ornamentiko. Od poslikav na oboku je še viden prizor Jožefove smrti.

O cerkvi sv. Duha

Na Trgu Alfonza Šarha je bila nekoč tudi **cerkva sv. Duha** s špitalom (mestno bolnišnico) in sirotišnico. Stala je nekje med potokom in župnijsko cerkvijo oziroma med kaplanijo, trgovsko cesto in mesarskimi stojnicami.

Križani v Križevi kapeli na Jožefovem hribu

Križeva kapela na Jožefovem hribu

Zgrajena naj bi bila leta 1385. Viri in literatura poročajo, da so se je med letoma 1566 in 1580 začasno polastili luterani. Od leta 1629 so zanjo skrbeli minoriti, ki so istega leta dobili tudi Marijino cerkev v mestnem središču. Iz vizitacijskega zapisa iz leta 1766 lahko sklepamo, da ni mogla biti velika, imela je namreč le en oltar, posvečen sv. Duhu. Takrat je bila še v uporabi. Po letu 1783 je služila kot skladišče, nato jo je mesto leta 1799 prodalo, pozneje pa je bila zaradi razširitve ceste podrt.

Porušene kapele

Med odstranjenimi sakralnimi spomeniki lahko omenimo še **kapelo sv. Mihaela** na pokopališču ob župnijski cerkvi. V osnovi je šlo za srednjeveško stavbo, t. i. kostnico. Leta 1672 jo je dal popraviti takratni župnik Jurij Hajdman, saj je bila v zelo slabem stanju. Vizitator je namreč zahteval, da naj se zaradi starosti bodisi poruši bodisi obnovi. Porušena je bila najverjetneje kmalu po tem, ko so leta 1836 opustili pokopališče okrog cerkve. Stala je pri severozahodnem vogalu Slomškovega doma.

Več podatkov je znanih o prav tako porušeni **kapeli sv. Križa**, ki je stala ob Marijini cerkvi. Ohranjenih je tudi nekaj fotografij. Glede na arhitekturo je bila bogata. Po približni oceni je v višino merila slabih šest metrov. Fasado postbaročne kapele je predirala velika polkrožno sklenjena odprtina z zamreženimi vrati, nad odprtino pa je potekal profiliran venec. Čelo je bilo segmentno zaključeno, njegovi obliki pa je sledila tudi razgibana streha s kamnitima vazama. Odprtina sta ob straneh poudarjala izvotljena pilastra. Ob vzdolžnih

Križeva kapela pri Marijini cerkvi leta 1921, vir-Knjžnica Josipa Vošnjaka Slovenska Bistrica

stenah kapele sta bila nižja, v tlorisu trikotna prizidka z nišama, v katerih sta stala kipa sv. Boštjana (levo) in sv. Roka (desno). Kapela je bila prvotno posvečena sv. Ignaciju Lojolskemu. Postavili so jo leta 1826 v spomin obiska Ignaca Franca Zimmermanna (1777–1843), lavantinskega škofa, ki je bil rojen v Slovenski Bistrici. Kapelo so porušili 20. novembra 1942. Kipa prej omenjenih svetnikov, ki ju je restavriral lokalni slikar Jurij Ačko, sta bila prenesena na oltar sv. Florijana v Marijino cerkev, v kateri sta sicer stala že pred izgradnjo kapele, Križani pa je bil prenesen

na Devino.

Manjša kapela, verjetno iz začetka 19. stoletja, je stala tudi na nekdanjem samostanskem vrtu, na vogalu Čopove ulice in Ljubljanske ceste. Ta je bila porušena v tretji četrtini 20. stoletja.

Še ohranjeni kapeli

Še ohranjeni pa sta **Križeva kapela** na Jožefovem hribu in **Majalova kapela** na južni strani mesta. Križeva kapela je stavba z veliko polkrožno spodaj zamreženo odprtino. Zgrajena je bila leta 1863. Na steni visi baročni Križani, ki bi ga lahko umestili v 17. stoletje, morda celo v prvo polovico. Ob Križanem sta naslikani podobi Marije in Marije Magdalene, ki sta novejšega datuma, delo Franca Vebra iz okrog leta 2000. Prejšnja poslikava, razvidna iz fotografij, posnetih v sedemdesetih letih 20. stoletja, ni vključevala figur. Majalova kapela, preprosto manjše znamenje z osrednjo odprtino in pravokotnima nišama ob straneh, je bila zgrajena ob koncu 19. stoletja. V njej je France Stele leta 1948 zabeležil kip Pietà, ki ga je datiral v prvo polovico 15. stoletja. Ta leseni kip Marije z mrtvim Kristusom v

Majalova kapela na Titovi cesti

naročju je danes hranjen v župnijski cerkvi.

Medtem ko v centru Slovenske Bistrice kapel in znamenj res več ni veliko, so številni tovrstni spomeniki na njenem obrobju še vedno (dobro) ohranjeni.

Gradnja temeljev za vrtec leta 1974 v Makolah

ZAKLADNICA
STARIH
FOTOGRAFIJ

» Pripravil: Milan Sternad iz Makol, fotograf in strasten zbiratelj starih fotografij in razglednic domačega in okoliških krajev.

Za Bistriške novice pripravlja gradivo za rubrike Nekoč in danes (str. 7), Zakladnica starih fotografij in Stare razglednice.

STARE
RAZGLEDNICE

Črešnjevca, razglednica iz leta 1912